

RUZIE OP DE ‘BEESTEMORT’ (BEESTENMARKT, 1637)

Luc Devriese

Een op zich nogal banaal incident op de Gentse Beestenmarkt biedt ons de gelegenheid te tonen hoe het er aan toe ging bij de verkoop van slachtdieren, in de vleeshandel en in het beenhouwerijwezen in het oude Gent. Vóór 1850-1860, toen er nog geen slachthuizen bestonden, noch in Gent, noch elders, waren er wel al eeuwenlang markten waar levende dieren verhandeld werden. Daarnaast waren er ook ‘vleeshuizen’, maar daar verkocht men enkel vlees.

Hoe ging men te werk? Een beenhouwer kocht een rund, eventueel een schaap of een varken, op de veemarkt en trok er met zijn helpers doorheen de stad mee naar zijn woning. Daar slachtte hij het dier in een schuurtje, op zijn achtererf, eventueel zelfs in het woonhuis of aan zijn voordeur in het kleine straatje waar hij woonde, ‘en plein public dus’. Na villen werd het karkas in de ruggengraat van boven tot onder door gekapt. De twee helften werden dan in ‘voor- en achterkwartieren’ opgedeeld. Ook het verder versnijden en bewerken gebeurde door de beenhouwer zelf in huis of in een bijgebouwtje. Het was hem verboden voor anderen te slachten. Winkel houden mocht hij evenmin: hij moest de vleesstukken naar het Vleeshuis, eigenlijk een vleesverkoopshal, voeren en daar op zijn eigen tafel (étale) etaleren om te verkopen. Beenhouwerijen en charcuterieën, al of niet gecombineerd, kwamen slechts in de jaren 1800 op.

Iets over de hoofdrolspelers en de setting

De lijdzame hoofdrol in ons verhaal dat zich afspeelt in 1637, was toebedeeld aan een ‘vaars’, een vrouwelijk jongvolwassen rund, al volgroeid – of zo goed als – en geslachtsrijp, maar nog nooit gekalfd. Het dier was door de verkoper, een landsman (plattelander) naar de Beestenmarkt in Gent gebracht. Hier past een woordje uitleg. Als Vlaamse boeren en veehandelaars het over hun ‘beesten’ hadden, dan bedoelden ze steeds volwassen runderen. In officiële oude teksten werden die dieren ook hoornvee (bêtes à cornes) of bestialen (Latijn: bestia) genoemd.

De vleeshouwers, leden van twee Gentse neringen, die van het Groot en die van het Klein Vleeshuis, kochten hun dieren niet bij de veehouders of handelaars in of buiten de stad, en ook niet in of bij hun vleeshuis, maar op de vee-markten (voor rundvee: beestenmarkt dus) elders in de stad. In het middeleeuwse Gent was dat op het plein dat we sinds jaar en dag (of nacht) kennen als de Vlasmarkt. In de directe omgeving had je ook een kalvermarkt, een schapenmarkt (nu nog de straatnaam Oude Schaapsmarkt), een varkensmarkt en een marktplaats voor boter en melk. Die hele handel verhuisde in 1619 enkele honderden meter verderop naar de Scheldeoever waar je nu nog de Oude Beestenmarkt vindt (afb. 1). Die toen ‘nieuwe’ beestenmarkt werd pas ‘oud’ omdat er halverwege de jaren 1800 een ‘nieuwe’ Nieuwe Beestenmarkt ingericht werd naast een instelling die toen ook volkomen nieuw was: het Gentse slachthuis op het terrein van het Spaans Kasteel, voordien Sint-Baafsabdij.

Afb. 1. De Beestenmarkt in de 18de eeuw (Zwarte Doos, Atlas Goetghebuer).
Bemerk de kloeke palen waar de dieren aan vastgebonden werden.

Slachten gebeurde na ‘verdoven’ op de allerprimitiefste manier. Het dier werd ‘knock out’ geslagen met een zware hamer. Het viel bewusteloos neer en werd vervolgens ‘gestoken’: via de halsingang werden de grote slagaders bij het hart deskundig doorgestoken met een daarvoor geschikt mes, waarna de dood

zeer snel volgde. De termen slachten, slachthuis en slager vinden hun oorsprong in dat slaan met de hamer. In het Frans vinden we net hetzelfde: abattoir, abattoir: uit battre.

Afb. 2. Westgevel van het Groot Vleeshuis, gezien vanop het Appelbrugparkje aan de Jan Breidelstraat (foto 2020). Bemerkt de drie grotere spitsboogramen in de dakkapellen rechts: locatie van de ‘kapel’ en vergaderzaal van het ambachtsbestuur. Uiterst links zijn nog net de trapjes van de geveltop van het neringhuis van de visverkopers te zien.

Betwiste aankoop

Het eerste bedrijf speelt zich af in 1637 op wat toen de ‘Vrye Nieuwe Beestemort’ (mort: markt) genoemd werd. Nu is dat dus de Oude Beestenmarkt, zoals we hierboven zagen. Het betrof een geschil tussen twee beenhouwers behorend tot de Gentse geslachten die eeuwenlang een erfelijk monopolie bezaten voor de verkoop op de per lid toegewezen tafel (étale, stal) in het als gebouw nog bestaande Groot Vleeshuis (afb. 2). In het al lang verdwenen Klein Vleeshuis tussen de Kouter en de Brabantdam (ongeveer de huidige Vogelmarkt) was een eigen nering actief.

Franchoys van Loo (afb. 3), ‘vry beenhoudere binnen den grooten vleeschuyse deser stede’ had op de markt van ‘seker lan(d)smān eene swarte veerse

(vaars)’ gekocht. De overeengekomen geldsom was nog niet overhandigd. Hij was wel ‘van intentie van die (vaars) te betaelen ende mede van de voor(n)oemde mort naer syn huys af te dryfven, twelcke hem belet wiert by Marten Minne, ooc vry beenhoudere’. Dat gebeurde met ’t afnemen vande voors(ey)de coebeeste by puere fortche (macht) ende ghewelt uyt (zijn) handen’.

Afb. 3. Sommige Van Loo's deden goede zaken en combineerden in de jaren 1800 hun intussen in eigen huis draaiende winkel met nog andere blijkbaar lucratieve activiteiten (porseleinkaart, eerste helft 19de eeuw, schenking Eggermont in DSMG, Begijnhof Sint-Amandsberg). De combinatie beenhouwerij – café bleef nog tot lang in de vorige eeuw populair.

Met de ‘coebeeste’ dwars doorheen de stad

We veronderstellen hier even dat alles zijn normale gangetje gegaan was. Onze vleeshouwer zou met zijn hulpjes met de vaars naar zijn huis, doorheen een flink stuk van de stad gestapt zijn over een niet onaanzienlijke afstand: zowat anderhalve km, vanop de Oude Beestemarkt, voorbij het Groot Vleeshuis aan de Groentemarkt en het Gravensteen tot bij het Prinsenhof. Van Loo woonde in die buurt ‘aan de Thinepotbrugge’ (Afb. 4). Dat was een brugge over het Lievekanaal, niet zover van het Rabot, nu herbouwd in pseudo-antieke ‘Brugse’ stijl en Sint-Antoniushof genoemd.

Schepenen van de Keure moeien zich

Het is wel enigszins zonderling dat dit conflict niet door de leden van het ambachtsbestuur beslecht werd. Zoiets was normaal hun taak en dat soort klussen konden ze wel aan. Niet voor niets vormden de vleeshouwers een stevige corporatie met een eigen beperkte vorm van corporatieve rechtspraak. Hoe het ook zij, de klager (suppliant) wendde zich tot de stedelijke rechters, georganiseerd in de Schepenbank van de Keure. Zij stelden Minne in het ongelijk.

Afb. 4. Enkele huizen aan de ‘Thinepotbrugge’, nu Sint-Antoniushugje (niet zichtbaar links; foto 2020). De betwiste ‘beeste’ werd hier ergens geslacht, gevild, gevierendeeld (gekwartierd) en verder bewerkt.

Daaraan hebben we te danken dat dit verhaaltje opgeschreven werd en bewaard bleef in een verzoekschrift (Stadsarchief Gent, reeks 114). Procureur de Zuttere schreef dat hele gebeuren nauwkeurig op.